

Κείμενο 1

Καμία πατρίδα για την Τρίτη ηλικία

Το παρακάτω κείμενο αποτελεί απόσπασμα άρθρου της Δήμητρας Αθανασοπούλου, που δημοσιεύτηκε στην «Εφημερίδα των Συντακτών» στις 18 Απριλίου 2020.

Στην «Μπαλάντα του Ναραγιάμα», μια 70χρονη ανεβαίνει στην κορυφή ενός βουνού για να ξεψυχήσει, με απώτερο στόχο ο θάνατός της να επιτρέψει την επιβίωση ενός νεότερου και πιο παραγωγικού μέλους της κοινότητας. Το φιλμ του Σοχέι Ιμαμούρα αναφέρεται σε μια παλαιά ιαπωνική πρακτική που έχει τις ρίζες της σε περιόδους ξηρασίας και λιμού και επέβαλε μια «εθελούσια διακοπή τού εγώ» των γηραιών και εξασθενημένων ατόμων προς όφελος των νέων.

Ο όρος Ubasute –«εγκατάλειψη ενός ηλικιωμένου»– αποδίδει σήμερα τη σύγχρονη όψη της εθιμοτυπικής αυτής πρακτικής, η οποία επανέρχεται στο προσκήνιο με κάθε νέα φυσική καταστροφή, κρίση ή πανδημία. Η αφήγηση, ωστόσο, που νομιμοποιεί την απομάκρυνση και την εξόντωση του «περιττού Άλλου» δεν αφορά μονάχα τη μακρινή Ανατολή, αλλά και τις γειτονιές της Ευρώπης. Απλώς το αφήγημα μεταλλάσσεται σαν ιός που αποκτά μεγαλύτερη ανθεκτικότητα.

Σήμερα η χρόνια αγωνία του ανθρώπου να απομακρύνει τα γηρατειά από τον θάνατο σκόνταψε πάνω σε έναν φονικό ιό. Προηγουμένως, ωστόσο, είχε σκοντάψει στην κοινωνική αναπαράσταση της τρίτης ηλικίας, η οποία είναι άμεσα συνδεδεμένη με την ομοιογενοποίηση των γηραιών ατόμων και την απόσυρσή τους από την παραγωγική οικονομία. [...]

«Οι ηλικιωμένοι δαιμονοποιούνται, χειραγωγούνται και θεωρούνται βάρος για την κοινωνία στο Ηνωμένο Βασίλειο». Σε αυτή τη φράση συνοψίζονται τα ευρήματα μιας αναφοράς που δημοσιεύτηκε σε άρθρο του Guardian για τις παρενέργειες των επιβλαβών στερεοτύπων που αναπαράγονται εν μέσω της νέας δυστοπικής συνθήκης και δεν αφορούν μόνο τη Μεγάλη Βρετανία. [...] Η ταύτιση των ηλικιωμένων –τις τελευταίες δεκαετίες– με τη συνταξιοδότηση και τα επιβαρυσμένα ασφαλιστικά ταμεία έχει οδηγήσει, ως γνωστόν, σταδιακά και ύπουλα στη δαιμονοποίησή τους. Εν μέσω αυτού του «γκρίζου αιώνα των ηλικιωμένων» [...] ήρθε και ο Covid-19 για να μειώσει αυτήν την πρωτοφανή αύξηση του προσδόκιμου επιβίωσης σε παγκόσμιο επίπεδο.

«Ποτέ πριν οι άνθρωποι δεν είχαν χάσει τη ζωή τους τόσο αθόρυβα και τόσο μόνοι όσο στις ανεπτυγμένες κοινωνίες», είχε επισημάνει κάποτε ο κοινωνιολόγος Norbert Elias στη «Μοναξιά των Θνησκόντων». Και τα λόγια του είναι σαν να γράφτηκαν τώρα, το 2020, όταν οι υπερήλικοι πεθαίνουν μόνοι και μέσα στη σιωπή. Σαν «χαμένοι αριθμοί» που θρηνούνται τόσο όσο διαρκεί ένα

δελτίο ειδήσεων. Ίσως γιατί κανονικοποιείται –περισσότερο από ποτέ– ο εξοστρακισμός και η θυσία του γερασμένου, πολυκαιρισμένου και ασθενούς σώματος στο όνομα της φαντασίωσης του ακμαίου και υγιούς. Κι όμως, θα έπρεπε να βιώνουν την «κορύφωση της ύπαρξής τους».

[...] Είναι περισσότερο από αναγκαία, λοιπόν, μια πολιτιστική μετατόπιση στον τρόπο που βλέπουμε την τρίτη ηλικία. Τα πρόσωπα των ανθρώπων θα πρέπει να ξεχωρίζουν πέρα από τη βιολογική όψη, πέρα από τις κοινωνικές κατασκευές. Για να επιτευχθεί μια νέα συγκρότηση ταυτότητας των ηλικιωμένων, που δεν θα ταυτίζεται με την «αποσύνθεση» ή το «κοινωνικό βάρος». Για να υπάρξουν πολλές πατρίδες για την τρίτη ηλικία. [...]

Κείμενο 2

Ηλικιωμένων εγκώμιο

Το κείμενο αποτελεί κριτική (απόσπασμα) του Γιώργου Αγγελόπουλου στο δοκίμιο του Ρεζίς Ντεμπραί «Le plan vermeil» (Σχέδιο για την Τρίτη ηλικία), που δημοσιεύτηκε στην εφημερίδα «ΤΑ ΝΕΑ» στις 19 Οκτωβρίου 2004.

Φιλόσοφος, επικοινωνιολόγος και πρώην επαναστάτης, ο Ρεζίς Ντεμπραί ασχολείται με την τρίτη ηλικία στο τελευταίο του δοκίμιο («Le plan vermeil»). Σ' αυτό το «σχέδιο για την τρίτη ηλικία», γραμμένο με μορφή... διοικητικής αναφοράς, προτείνει λίγο-πολύ τη συγκέντρωση των ηλικιωμένων σε μια αυτόνομη περιοχή την οποία ονομάζει «Bioiland». Χρησιμοποιεί αυτή την πρόταση-πρόκληση, για να υποχρεώσει τους αναγνώστες να αντιμετωπίσουν την πραγματικότητα: ότι στις υπερσύγχρονες κοινωνίες μας οι ρυτίδες απαγορεύονται και τα νιάτα δοξάζονται, ελέω των διαφημιστών.

Πρόκειται για ένα φαινόμενο που παρατηρείται στη Δύση, εδώ και μόνον έναν ή δύο αιώνες. «Επί χιλιετίες, μια ιδέα ήταν αληθινή όταν ήταν παλιά, ένα δόγμα ήταν αξιόπιστο όταν μπορούσε κανείς να το αναγάγει στην Αίγυπτο για τους Έλληνες, στην Ελλάδα για τους Ρωμαίους, και στον Μαθουσάλα¹ για τους Χριστιανούς» επισημαίνει ο Ντεμπραί. Τώρα όμως έχουμε περάσει από την κοινωνία της μετάδοσης της γνώσης στην κοινωνία της άμεσης επικοινωνίας· από την εποχή της ελπίδας στην εποχή της ανυπομονησίας. «Σε μια κοινωνία όπου ο καθένας πρέπει να είναι «τοπ», «ιν», δυναμικός και αποδοτικός, τα γηρατεία δεν πρέπει να φαίνονται, ούτε καν να ομολογούνται», τονίζει. [...] Η κοινωνία της εικόνας δοξάζει τα νιάτα και καλεί τους ηλικιωμένους να «μακιγιαριστούν σε νέους»: ένας ολόκληρος πολιτισμός κινδυνεύει να χάσει τη μνήμη του λέει ο Ρεζίς Ντεμπραί.

Δεν το έγραψε επειδή έφτασε τα 63. «Ανέκαθεν ήμουν χρόνιος γεροντόφιλος, με ιδιαίτερη προτίμηση στους νέους άνω των 80» εξηγεί. «Πρώτα, επειδή έχουν πράγματα να διηγηθούν. Μετά, επειδή είναι ελεύθεροι. Οι νέοι έχουν την τάση να γίνονται αντίγραφα του κυρίαρχου μοντέλου». Αλλά όταν δεν νοιάζεσαι πια για την εικόνα ή την καριέρα, αποκτάς μια περίεργη αυτονομία

¹ Μαθουσάλας: Ο μακροβιότερος κατά τη Βίβλο άνθρωπος. Σήμερα, κάθε πλάσμα σε πολύ μεγάλη ηλικία.

σκέψης, γίνεσαι αυθάδης, προκλητικός, εσκεμμένα απροσάρμοστος, χωρίς αυτό να σημαίνει πως είσαι... ναυάγιο της ζωής. Ο άνθρωπος χρειάζεται χρόνο για να αυτοπροσδιοριστεί. Άρα, είναι φυσικό να μην μπορεί να το κάνει όταν είναι νέος. Στην κοινωνία μας, «δοξάζουμε το γυμναστήριο, τον θόρυβο, το ζάπινγκ, την ταχύτητα, τη βία, την απόδοση. Ενώ εκείνο που έχουμε ανάγκη είναι τελετουργίες, για να ξαναμάθουμε τη βραδύτητα, τη σιωπή και τον θάνατο... Ας διεκδικήσουμε το δικαίωμα να είμαστε άσχημοι (όπως ήταν ο Σωκράτης), ασθμαίνοντες, ασθενείς και άναρθροι...»

Κείμενο 3

[Κάποιος σήμερα]

Το παρακάτω ποίημα ανήκει στον συγγραφέα Αύγουστο Κορτώ, ο οποίος το δημοσίευσε στο διαδίκτυο στις 25 Δεκεμβρίου 2021, προκειμένου να περάσει το μήνυμά του με αφορμή την ημέρα των Χριστουγέννων.

Κάποιος σήμερα
δεν γιορτάζει
κανείς σε μάζωξη
δεν τον φωνάζει.
Κάποιος σήμερα
έπιασε πάτο
τρώει στα όρθια
να μη λερώσει πιάτο.
Κάποιος σήμερα
κάθεται μόνος
δεν είναι σπάνιος
των γιορτών ο πόνος.
Κάποιος σήμερα
θα απορήσει
αν ξαφνικά
το κινητό χτυπήσει.
Κάποιος σήμερα,
αν του μιλήσεις,
καρδιά και σπίτι
στο λεπτό θα του στολίσεις.
Για κάποιον σήμερα
αν έχεις χώρο
αν έχεις άπλα στη χαρά

γίνε το δώρο.

ΘΕΜΑΤΑ

ΘΕΜΑ 2 (μονάδες 35)

Ερώτημα 1^ο (μονάδες 15)

α) Ποια είναι, κατά τη γνώμη σου, η πρόθεση της συντάκτριας στο Κείμενο 1; Να την ερμηνεύσεις με βάση στοιχεία του κειμένου (μονάδες 5).

β) Κατά πόσο οι παρακάτω περίοδοι λόγου συμφωνούν με τις απόψεις που διατυπώνονται στο Κείμενο 1; Να σημειώσεις «Σωστό», αν θεωρείς ότι το περιεχόμενό τους είναι στο σύνολό του ορθό σε σχέση με τα νοήματα, και «Λάθος» αν το θεωρείς λανθασμένο (μονάδες 10):

- i)** Σύμφωνα με μία παλαιά ιαπωνική πρακτική, οι ηλικιωμένοι και οι αδύναμοι έδιναν οι ίδιοι τέλος στη ζωή τους, λόγω της ανεπάρκειας υλικών πόρων.
- ii)** Η εγκατάλειψη ενός ηλικιωμένου σε περιόδους κρίσης αποτελεί μια τακτική που αφορά την Άπω Ανατολή και την Ευρώπη εξίσου.
- iii)** Η πανδημία του κορωνοϊού έδωσε μία νότα αισιοδοξίας στην προσπάθεια του ανθρώπου να απομακρύνει τα γηρατειά από τον θάνατο.
- iv)** Η περιθωριοποίηση των ηλικιωμένων αποτελεί μια φυσιολογική διαδικασία, δεδομένου ότι οι άνθρωποι αυτοί έχουν ήδη βιώσει την κορύφωση της ύπαρξής τους και πλέον είναι γερασμένοι.
- v)** Η ταύτιση των ηλικιωμένων με τις έννοιες «αποσύνθεση» και «κοινωνικό βάρος» αποτελεί ευθύνη των ίδιων, γι' αυτό και μόνοι τους πρέπει να αποτινάξουν αυτήν την ταυτότητα από πάνω τους.

Μονάδες 15

Ερώτημα 2^ο (μονάδες 10)

Να σχολιάσεις τον τίτλο του Κειμένου 1 γλωσσικά (μονάδες 5) και να δείξεις τη νοηματική σχέση που έχει με το περιεχόμενο του άρθρου που συνοδεύει (μονάδες 5).

Μονάδες 10

Ερώτημα 3^ο (μονάδες 10)

Να συγκρίνεις τα Κείμενα 1 και 2 ως προς το περιεχόμενο και να εντοπίσεις δύο κοινά σημεία ως προς τις θέσεις των συντακτών τους και δύο διαφορές. Να εκθέσεις τις απόψεις σου σε περίπου 80-90 λέξεις.

Μονάδες 10

ΘΕΜΑ 3 (μονάδες 15)

Ποιο φαίνεται να είναι το προφίλ του ήρωα που πρωταγωνιστεί στο Κείμενο 3; Να περιγράψεις τα χαρακτηριστικά του γνωρίσματα σχολιάζοντας τουλάχιστον τρεις (3) κειμενικούς δείκτες που τα αναδεικνύουν. Ποιες σκέψεις και συναισθήματα σου δημιουργεί η ανάγνωση του ποιήματος; Η απάντησή σου να εκτείνεται σε 150-200 λέξεις.

Μονάδες 15